

УДК: 373.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-17-24

Світлана Іванівна Матвієнко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
e-mail: masvet9@gmail.com

ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХУДОЖНЬОЮ ПРАЦЕЮ

Розглянуто сучасні підходи до виховання в дітей старшого дошкільного віку працелюбності як особистісної якості, що може визначати життєву та професійну успішність людини в майбутньому. Розкрито підходи науковців до сутності поняття «працелюбність» та розглянуто його компонентний склад. Зазначено, що період старшого дошкільного дитинства є особливо важливим для особистісного розвитку дитини, формування базису особистісних якостей, до яких належить і працелюбність. Проаналізовано зміст чинних програм дошкільної освіти, що надало можливість з'ясувати, наскільки цей вид дитячої праці зберігає свій потенціал щодо виховання в старших дошкільників працелюбності.

Ключові слова: працелюбність, діти старшого дошкільного віку, види дитячої праці, художня праця, заняття художньою працею.

Постановка проблеми. В останні роки в українському суспільстві відбуваються суттєві зміни в багатьох сферах, зокрема – політичній, соціальній, економічній тощо, а також у культурі та освіті. Реформації стосуються запровадження новітніх технологій, розширення сфери громадянського суспільства, модернізації як самого ринку праці, так і умов, в яких мають працювати люди. Від працівників усе більше вимагають таких особистісних якостей, як ініціативність, самостійність, відповідальність, творчість, креативність, наполегливість тощо. Особливо цінується усіх сферах виробництва та в бізнесі здатність легко адаптуватися до умов праці, уміння забезпечувати високий рівень виробництва, наполегливість, креативність, працелюбність.

Працелюбність є ставленням особистості до праці, що зумовлюється як формуванням безпосередніх трудових умінь і навичок, так і розвитком відповідних морально-психологічних якостей, що набуваються в цьому процесі. Виховання працелюбною людини розглядається як соціальне завдання, вимога сучасного суспільства, в якому праця слугує засобом саморозвитку й самоствердження людини.

Сучасні вимоги суспільства засвідчили потребу в посиленні засад трудового виховання молодого покоління, й цей процес треба починати вже з періоду дошкільного дитинства. Це знайшло відображення в Законах України «Про освіту» (редакція 2017 р.) та «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти та в інших нормативно-правових документах, в яких зазначено, що працелюбність необхідно розглядати як одну з базових моральних якостей особистості, що визначає в майбутньому її успішність і задоволеність життєдіяльністю.

Зазначимо, що в наступні десятиліття повноправними членами українського суспільства стане молодь, роки дорослішання якої збіглися з багатьма кризовими явищами у країні. Соціально-економічні негаразди останніх років певною мірою позначилися й на ставленні суспільства до праці, переглядом її соціальної й особистісної значущості. Від того, наскільки вдасться виховати у дітей і молодого покоління любов до праці, бажання трудитися, реалізувати в професійній діяльності свої здібності, компетентності й професійну майстерність, залежить майбутнє нашої країни. Саме тому в дошкільній педагогіці дедалі більш рельєфно окреслюються завдання щодо формування творчої, працелюбною особистості, здатної в майбутньому реалізувати свій трудовий і творчий потенціал, працювати на користь країни. Проте проголошені завдання нині перебувають у певній суперечності з наявною освітньою практикою закладів дошкільної освіти, в якій недостатньо використовується (а можливо, й поступово втрачається) виховний потенціал різних видів дитячої праці, у тому числі художньої.

Необхідністю здійснення теоретичного аналізу проблеми виховання працелюбності у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання потенціалу художньої праці з урахуванням сучасних вимог дошкільної освіти обумовлена **актуальність статті.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування працелюбності в контексті трудового виховання дошкільників вивчалися сучасними науковцями Л. Артемовою, Г. Беленькою, О. Богініч, В. Ждан, Р. Заїченко, Л. Калуською, В. Колесніковою, Н. Кот, М. Машовець, В. Павленчик, Л. Пісоцькою, Н. Рогальською, П. Чернецовим, Д. Шингаркіною та ін. Працелюбність як моральна якість

особистості досліджувалася З. Борисовою, О. Кононко, М. Крулехт, В. Нечаєвою, Л. Образцовою, Т. Поніманською, П. Чернецовим та ін. Історико-теоретичний аналіз проблеми виховання працелюбності у дітей дошкільного віку здійснено Т. Єськовою. Педагогічні умови виховання працелюбності розкрито Д. Шингаркіною, проте у контексті ознайомлення старших дошкільників зі світом дорослих. Обмеженістю наукових робіт, які б дозволяли визначити сучасні підходи до використання потенціалу художньої праці у формуванні працелюбності у дітей дошкільного віку, зумовлена необхідність виділення **невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття.**

З урахуванням необхідності здійснення подальших досліджень сформульовано **мету статті:** виявлення сучасних підходів до використання потенціалу занять дітей старшого дошкільного віку художньою працею з огляду на виховання у них працелюбності.

Виклад основного матеріалу. *Працелюбність* розглядається як риса особистості, що засвідчує готовність брати участь у суспільно корисній діяльності й досягати високих стандартів якості. Феномен працелюбності є багатоаспектним, пов'язаним із загальнолюдськими цінностями, пріоритет яких був обґрунтований у працях багатьох філософів, соціологів, психологів, педагогів й аналізувався переважно в контексті морального та трудового виховання.

Визначення сутності працелюбності передбачає два підходи. Перший характеризує її як базову якість особистості, що визначає становлення людини до праці як життєвої та духовної цінності. За цим підходом, працелюбність є моральною якістю особистості, що характеризує позитивне ставлення до праці, визначається у взаємодії пізнавальної, практичної та емоційно-вольової діяльності. Другий підхід характеризує працелюбність з огляду на спрямованість особистості на трудову діяльність відповідно до її інтересів, нахилів, схильностей.

П. Чернецов у розробленні методологічних основ виховання працелюбності запропонував її модель як моральної якості особистості, що представлена у вигляді сукупності компонентів, що постійно розвиваються та взаємодіють:

- пізнавального (наявність уявлень та знань щодо трудової діяльності та прагнення до їх удосконалення);
- емоційно-вольового (очікування успіху, бажання та готовність працювати, почуття радості, насолоди від праці, бажання і вміння долати труднощі, долати втому заради досягнення мети);
- практичного (сформованість трудових умінь і навичок, що визначають можливість і бажання працювати, усвідомлено формулювати мету трудового процесу та можливість розв'язувати трудові завдання) [1, с. 16].

Оскільки працелюбність формується безпосередньо у процесі активної, цілеспрямованої й творчої трудової діяльності людини, розвиток цієї особистісної якості у дітей дошкільного віку розглядається науковцями неоднозначно саме через обмеженість видів діяльності, до яких може залучатися дитина.

Т. Єськова визначає, що стовно дітей дошкільного віку працелюбність характеризується таким компонентним складом: позитивне ставлення до праці (прийняття та самостійна постановка мети, досягнення результату, якість виконаної роботи, емоційний стан під час роботи та після її закінчення); знання, володіння трудовими вміннями та навичками, інтерес і повага до праці інших, розуміння суспільної цінності праці; готовність брати участь у діяльності; вміння доводити справу до кінця [2, с. 16].

Зміст працелюбності як базової якості особистості стосовно дитини дошкільного віку охоплює:

- розуміння дитиною правила: бути пасивною, не визначати життєву активність неприродно, якщо людина здорова;
- будь-які трудові зусилля, починаючи із самообслуговування й закінчуючи суспільно корисною працею, є корисними й необхідними, оскільки вони визначають певні практичні результати;
- включатися у будь-яку діяльність потрібно легко, ініціативно, тоді вона буде приносити не тільки реальні результати, але й внутрішнє задоволення;
- необхідність визначення в праці високих стандартів якості;
- бажання перевищувати мінімально встановлені норми;
- здатність до творчого вдосконалення трудового процесу.

Виховання у дітей дошкільного віку працелюбності здійснюється у закладі дошкільної освіти у процесі трудового виховання, за використання відповідних форм і методів роботи, а також традиційних для дошкільної педагогіки видів дитячої праці, якими є:

- *самообслуговування* – перший вид праці, до якого залучають дітей. Має великий виховний потенціал, сприяє оволодінню дитиною всіма компонентами трудової діяльності;
- *праця в природі*. З огляду на виховання працелюбності цей вид праці надає можливість дітям повноцінно здійснити заплановану трудову діяльність. З огляду на виховання у дошкільників працелюбності

праця в природі формує в них уміння планувати свою роботу, виокремлювати в певній послідовності трудові дії, а також доводити розпочату справу до кінця;

– *господарсько-побутова праця* – найбільшою мірою задіє здатність дитини до наслідування трудових дій дорослих і базується на бажанні дитини діяти за прикладом дорослих. Г. Беленька зазначає, що господарсько-побутова праця в родині чи іншому соціальному середовищі є найбільш доступною і корисною для дитини дошкільного віку. Вона сприяє розвитку дитини, формуючи в неї трудові вміння й навички, а також позитивне ставлення до процесу і результату праці [3, с. 38];

– *художня праця* – це найбільш творчий вид праці, який доступний дітям середнього та старшого дошкільного віку.

У різних вікових групах вищезазначені види дитячої праці мають неоднакову питому вагу. Для молодшого та середнього дошкільного віку більшою мірою використовуються самообслуговування та прості види господарсько-побутової праці, а в старшій групі – праця в природі та художня праця.

У змісті програм дошкільної освіти художня праця визначається в контексті трудової діяльності та практикується з дітьми середньої та старшої груп. Проведення занять з художньої праці в старшій групі дитячого садка передбачає наявність у дітей до п'яти років достатньо високого рівня вмінь, пов'язаних з використанням інструментів (ножиці, голка, шило) і матеріалів (папір, картон, пластилін та ін.).

Коротко розкриємо потенціал художньої праці з виховання у дітей старшого дошкільного віку працелюбності. Художня праця належить до художнього типу конструювання та тісно пов'язана з конструюванням технічним (конструюванням з будівельного матеріалу, деталей конструкторів і великогабаритних модулів). Заняття цим видом діяльності дозволяє не тільки формувати в дітей необхідний обсяг конструктивних умінь і навичок (що визначається за програмами дошкільної освіти), вони також сприяють творчому розвитку дошкільників.

У процесі занять художньою працею діти набувають навичок користування найпростішими інструментами та засвоюють способи обробки різних матеріалів (різна види паперу, тканина, природний та викидний матеріали). Означені заняття посідають вагоме місце серед форм навчання дошкільників трудових дій і цим художня праця близька до виробничої праці дорослих. Діти оволодівають трудовими навичками, вчать виявляти трудові зусилля та долати труднощі. Прагнення до результату спонукає до вольових зусиль, а сам результат стає джерелом позитивних емоцій як самої дитини, так і людей з її найближчого оточення.

У художній праці виражається творча активність дошкільника – в умінні, готовності проявити свою індивідуальність, кмітливість, винахідливість у продуктивному виді діяльності на основі раніше засвоєних знань, умінь і навичок. Це самостійне інтегрування дитиною знань і відомих способів діяльності, у результаті чого створюється новий, що не був у його арсеналі, варіант розв'язання практичного завдання [6, с. 12].

Художня праця як вид трудової діяльності дітей має великі можливості щодо виховання особистості, розвитку її самосвідомості, самостійності, активності та діяльності. У процесі занять дітей художньою працею вихователь може використовувати всі форми організації трудової діяльності дітей: доручення, чергування та колективну працю. Формуванню працелюбності у дітей сприяє їхня участь у підготовці до заняття, чергування у процесі його проведення, а також прибирання робочого місця по його закінченні.

Сучасні заняття з художньої праці, як правило, проводяться за методом інтеграції, передбачаючи введення елементів ігор, пісень, творів художньої літератури і т. д. Інтеграція – це більш глибока форма взаємозв'язку, взаємопроникнення різного змісту виховання і освіти дітей. Такий зв'язок, на думку дослідників (М. Крулехт, Н. Малишева, Л. Парамонова, М. Лазарева), забезпечує досить повне і різнобічне пізнання предметів і явищ дійсності. Інтегративний підхід, заснований на об'єднанні художньої праці з іншими розділами програми, сприяє досягненню оптимального результату і вирішення цілого комплексу дидактичних, методичних і виховних завдань. Художня праця добре інтегрується з заняттями з ознайомлення дітей з образотворчим мистецтвом, математикою, розвитком мовлення, а так само з ігровою, театралізованою та іншими видами діяльності.

Головне значення занять художньою працею полягає у систематичному комплексному здійсненні загальноорозвивальних, навчальних і виховних завдань. У дітей розширюються знання про довкілля, предметний світ, а також про речі, створені людьми завдяки праці. Залучаючись до різних видів дитячої творчої праці, дитина не тільки прагне виконати доручення дорослих, але і сама продумує, як можна полегшити їхню працю та заощадити сили. У дітей формується вміння планувати роботу, економити матеріали, поважати працю інших, цінувати культурну спадщину народу та власну працю.

Заняття художньою працею в закладі дошкільної освіти плануються циклами, що позитивно впливає на виховання у дітей працелюбності, оскільки такий розподіл навчального матеріалу надає можливість продовжувати роботу над виготовленням виробу в декілька прийомів, розвиваючи у дітей посидючість,

акуратність, старанність, наполегливість – якості, безпосередньо пов'язані із працелюбністю. На початковому етапі навчання діти мало враховують свої можливості і нерідко ставлять такі цілі, які вони не в змозі реалізувати. Проте, як стверджують дослідники, своєчасне навчання вмінь суттєво змінює в характер творчої діяльності.

Володіючи навичками, діти успішніше втілюють свої задуми у життя. Для них стають посилюючими більш високі вимоги: самим обрати тему майбутньої роботи, продумати, які дії зробити, щоб виріб вийшов красивим, акуратним, як дібрати потрібний матеріал, як розподілити сили для закінчення роботи. Попереднє планування роботи дає можливість дитині в процесі самої праці спрямувати свої сили на ускладнення конструкції виробу, його ретельну обробку, а також швидше отримати потрібний результат.

Старший дошкільний вік є сенситивним етапом закладання основ працелюбності. Діти цього віку характеризуються підвищеною емоційністю, відкритістю до світу позитивних цінностей, що отримує прояв в усіх видах діяльності. Старші дошкільники позитивно сприймають власну трудову діяльність за умови її соціальної корисності, що надає можливість додаткового спілкування з дорослими, визначає результати праці, що задовольняють не тільки дитину, але й оточуючих. На початковому етапі занять художньою працею діти мало враховують свої можливості й нерідко ставлять такі цілі, які вони не в змозі здійснити. Однак ретельно спланований вихователем зміст занять вносить суттєві зміни в характер діяльності дітей, визначаючи її доступність, роблячи більш творчою та цікавою.

У дошкільній освіті заняття дітей художньою працею тривалий час визначалися самостійною формою навчальної роботи з дітьми (за змістом навчання), проте в останні роки відбулися суттєві зміни в упорядкуванні й удосконаленні освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Певні новації торкнулися й проведення занять з художньою працею.

Згідно з Наказом МОН України № 446 від 20.04.2015 р. «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину в дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності» навчання дітей основ художньої праці відбувається на заняттях з конструювання та заняттях художньо-продуктивною діяльністю (з акцентом на аплікації, ліпленні тощо). Означені заняття дітей художньою працею рекомендовано проводити у вільний від занять час у груповій або підгруповій формах.

З огляду на зміни підходів до організації занять художньою працею в закладі дошкільної освіти варто проаналізувати, чи не здатні вищезазначені новації негативно вплинути на процес виховання працелюбності у дітей. Здійснивши короткий аналіз нормативної бази дошкільної освіти визначимо, наскільки потенціал художньої праці щодо виховання працелюбності у дітей старшого дошкільного віку враховується у безпосередній практиці роботи з дітьми.

Так, у змісті державного стандарту – Базового компонента дошкільної освіти в Україні висвітлено окремі питання виховання у дошкільників працелюбності. В освітній лінії «Дитина у світі культури», у змістовій частині «Предметний світ» зазначено, що у процесі предметно-практичної діяльності дитина повинна навчитися самостійно долати труднощі, прагнути довести розпочату справу до завершення; виявляти працелюбність, відповідальність, організованість. Виховання у дитини працелюбності та інших важливих рис характеру згідно з цим документом відбувається в «предметно-практичній діяльності, у процесі якої дитина повинна навчитися також свідомо добирати адекватні прийоми роботи, знаряддя праці, матеріали; має бути обізнана з властивостями, технологією їх використання» [5, с. 13].

Реалізація завдань Базового компонента конкретизується в комплексних програмах дошкільної освіти, оновлених відповідно до державного стандарту дошкільної освіти та структурованих за освітніми лініями розвитку дитини. У програмах переглянуто зміст і завдання багатьох напрямів роботи з дітьми, у тому числі трудового виховання та занять художньою працею.

Так, в освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» виховання працелюбності у дітей розглядається в контексті соціально-морального зростання дитини у праці через входження її в соціум. Про це зазначено у відповідних завданнях за напрямом «Соціальний світ» освітньої лінії «Дитина у соціумі». Виховання у дітей старшого дошкільного віку працелюбності не розглядається окремим завданням, а пов'язується із ознайомленням дітей із професіями дорослих. Варто зазначити, що й художня праця, як традиційний вид дитячої праці, не розглядається в цій програмі серед важливих засобів трудового виховання, оскільки вказується на те, що «на основі сформованих практичних трудових умінь із самообслуговування, праці на природі, господарсько-побутової тощо у дітей мають бути сформовані почуття самостійності, відповідальності за результат власної діяльності» [6, с. 169].

За цією програмою, художня праця дітей не є самостійним елементом трудової діяльності, а розглядається як художньо-конструктивна діяльність дітей з різними матеріалами (папером, картоном, природним та викидним матеріалом) [3, с. 184].

Зазначимо, що в контексті реформування освіти такий підхід до соціалізації дітей через організацію їхньої предметно-продуктивної (трудової) діяльності останнім часом визначає дедалі більшу активність

(Г. Беленька, Г. Каменєва, А. Крулехт, М. Крулехт, Л. Пісоцька, А. Шатова та ін.).

М. Крулехт стверджує, що трудове виховання не може зумовлювати лише просте включення дитини в трудову діяльність, а повинно бути орієнтованим на залучення її до праці як цінності загальнолюдської культури, виховання ціннісного ставлення до праці через засвоєння дитиною позиції трудової діяльності [7, с. 32].

Ціннісні ставлення до оточення, різних явищ суспільного життя лише починають формуватися у дітей дошкільного віку, виражаючи їхній особистий досвід, почуття, дії, переживання тощо. Ураховуючи ціннісні основи, виховання працелюбності у дітей старшого дошкільного віку полягає у збагаченні моральних понять, що набуваються у процесі трудової діяльності (власної, а також колективної спільно з однолітками та дорослими), коригуванні моральних уявлень про працю, засвоєнні моральних норм поведінки у процесі різноманітної суспільно корисної діяльності. У свою чергу, це визначає сприятливий вплив на оволодіння дошкільником інших, посильних видів діяльності (гри, зображувальної, комунікативної, конструктивної, художньо-перетворювальної) та дозволяє більш гармонійно соціалізуватися.

Отже, в освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» запропоновано власне бачення організації трудової діяльності дітей старшого дошкільного віку, спрямованої на їхню соціалізацію.

Виховання у старших дошкільників працелюбності більш детально розглянуто в програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» у виокремленому змістовому модулі «Трудова діяльність». Організація цієї діяльності дітей визначається за традиційними формами дитячої праці, як-от: самообслуговування, праця в природі, чергування та художня праця. Залучення дітей до всіх видів трудової діяльності, як зазначається у Програмі, повинно вмотивовувати дитину на широке поле для дій (наслідувальних та самостійних), творче самовираження, прояв кмітливості, працелюбності [8, с. 291]. У характеристиці розвиненості працелюбності як базової якості особистості дитини старшого дошкільного віку (розглянуто стосовно 6-го та 7-го років життя) автори програми звертають увагу на такі показники, як: мотивація до трудових дій, старанність, вміння аналізувати результати праці та вносити необхідні корективи, раціонально використовувати матеріали, упорядковувати робоче місце [8, с. 295].

У комплексній освітній програмі для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства» виховання у дітей старшого дошкільного віку працелюбності визначається самостійним завданням, яке пов'язується з розвитком інших якостей особистості, як-от: відповідальність, самостійність, ініціативність, сумлінність, готовність до виконання доручень тощо. У цій програмі конкретизовано завдання щодо виховання дітей у праці зі збереженням традиційних видів та форм дитячої праці, у тому числі ручної. Ручна праця, на думку авторів програми, повинна насамперед забезпечувати мотивацію дитини до праці, бажання виготовляти роботи для соціально значущих людей (батьків, працівників закладу дошкільної освіти, однолітків), а також необхідність навчити дітей «берегти продукти своєї праці, за власної ініціативи робити дрібний ремонт книг, одягу, іграшок» [9, с. 148].

У програмі розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля» в підрозділі «Предметно-практична діяльність» освітньої лінії «Дитина у світі культури» визначено завдання для різних видів трудової діяльності дітей старшого дошкільного віку, у тому числі стосовно художньої праці. Проте більшою мірою звертається увага на набуття практичних навичок роботи з різними матеріалами (природним, штучним, папером, тканиною тощо). Також вказується на необхідність розвитку в дитини у процесі художньої праці творчості, фантазії, художнього смаку під час декорування виробів [7, с. 203]. У програмі акцентується увага на необхідності забезпечення практичної складової працелюбності й недостатньо враховується необхідність забезпечення її мотиваційного, емоційно-вольового компонентів.

Отже, здійснивши короткий аналіз чинних програм дошкільної освіти, ми визначили, що питання виховання у дітей старшого дошкільного віку працелюбності посіло своє місце в контексті трудового виховання дітей та їхньої соціалізації. Художня праця розглядається в програмах переважно як конструктивна діяльність дітей з різними матеріалами, що окреслює інтеграцію її змісту із зображувальною діяльністю на спільних художньо-конструктивних засадах.

На нашу думку, художня праця (як традиційний вид трудової діяльності дітей) на сьогодні значною мірою втратила свій потенціал не тільки щодо навчання дошкільників посильних трудових дій, опанування ними знань та вмінь роботи з різними матеріалами у різних художніх техніках, але й щодо реалізації її великих виховних можливостей.

Ми поділяємо думку Г. Беленької стосовно того, що в сучасній дошкільній педагогіці впливу трудової діяльності на формування особистості дитини відводиться незначне місце [3, с. 7]. На сьогодні загальні підходи до проблеми трудового виховання дітей є недостатньо розробленими й не завжди відповідають запитам суспільства. Можна говорити про те, що у сучасній практиці трудового виховання дітей дошкільного віку до певної міри втрачають свої позиції ті підходи до організації вищезазначеного процесу, які довели свою ефективність й можуть бути творчо переосмисленими та методично оновленими

щодо їх використання.

Потенціал художньої праці не повинен розглядатися під кутом зору набуття дитиною лише відповідних умінь і навичок, у тому числі конструктивних. Заняття дітей старшого дошкільного віку цим видом трудової діяльності забезпечує необхідну їх підготовку до навчання у школі, в початкових класах якої викладається загальноосвітній предмет «Трудове навчання: технічна і художня праця». До того ж необхідно враховувати ті великі можливості, що має художня праця з виховання у майбутніх першокласників таких важливих якостей, як старанність, акуратність, посидючість, працелюбність тощо. На нашу думку, забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та школою в галузі трудового виховання дитини повинно спиратися на заняття художньою працею (художньо-продуктивною діяльністю), а не технологічного заняття з конструювання.

Для того, щоб художня праця реалізувала свій виховний потенціал, вона має бути змістовною, спрямованою на особистісну й суспільну значущість, мати чітку організацію, як і всі інші види праці. Це стосується чіткого визначення методичних основ проведення різних форм роботи з дітьми, у тому числі щодо визначення змісту роботи, що надасть змогу її спланувати за тематикою, опануванням художніх технік тощо. Попереднє планування роботи надає можливість дитині у процесі самої художньої праці спрямувати власні зусилля на вдосконалення конструкції виробу, його ретельну обробку, декорування, а також швидше отримати потрібний результат без зниження інтересу до роботи.

Реалізуючи програмні вимоги щодо організації занять дітей художньою працею, варто пам'ятати, що цей вид трудового виховання сповна реалізує свій потенціал тоді, коли кожний вихователь навчиться чітко реалізовувати принципи розвивального навчання. В організації кожного заняття дітей художньою працею педагог має чітко визначити, що нового дізнаються діти, які вміння будуть сформовані, яких нових рис вони набудуть. Самостійні заняття дітей художньою працею приймають реалізації головної мети дошкільної освіти – розвитку творчої особистості дитини. Художня праця щодо цього має великий творчий потенціал.

Виходячи з вищезазначеного, заняття дітей художньою працею потрібно організовувати так, щоб діти мали змогу не тільки засвоїти необхідні трудові дії, але й осмислити сутність та значущість своєї праці, вчилися дотримуватися послідовності в роботі, самостійності.

Проте пошук науковцями та педагогами-практиками нових, сучасних ефективних форм та технологій виховання особистості дитини дошкільного віку в трудовій діяльності продовжується й не швидких результатів. Від того, як усвідомлюється важливість виховання працелюбності у дітей та які механізми задля цього треба задіювати, залежить і практика, що забезпечує реалізацію цього завдання.

Висновки. Для виховання майбутніх поколінь українців у сучасних дошкільних навчальних закладах варто більш ефективно використовувати всі напрями, форми, методи, засоби та технології роботи. Одним із таких дієвих засобів виховання кращих рис особистості є художня праця – традиційний вид роботи дітьми у галузі художньо-продуктивної діяльності. Проте в останні роки заняття з художньої праці зникло із переліку обов'язкових форм організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Виховний потенціал занять художньою працею внаслідок цього, на нашу думку, використовується неповністю.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з обґрунтуванням місця художньої праці в освітньому процесі дошкільного навчального закладу відповідно до змін, визначених інструктивними документами МОН України останніх років. Також потребує уточнення зміст і завдання цього виду трудової діяльності дітей з урахуванням того, яке місце відводиться заняттям художньою працею в організації життєдіяльності дітей. Також вважаємо важливим розробленням парціальної програми у галузі художньо-продуктивної діяльності дітей з акцентом на художній праці та дитячому дизайні з урахуванням сучасних запитів суспільства щодо виховання творчої, активної, працелюбної особистості.

Список використаних джерел та літератури

1. Чернецов П. И. Трудолюбие как социально-педагогическая проблема. Методологические основы его воспитания / П. И. Чернецов // Вестник Челябинского университета. Серия 5. Педагогика. Психология. – 2001. – № 1 (3). – С. 13–31.
2. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. Л. Єськова ; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2010. – 20 с.
3. Беленька Г. В. Зростання дошкільника в праці / Г. В. Беленька. – К. : Шкільний Світ, 2010. – 112 с.
4. Матвієнко С. І. Художня праця та основи дизайну : навчальний посібник / С. І. Матвієнко. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 201 с.
5. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. – Дата звернення: 30.03.2018.

6. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк ; авт. кол. : Г. В. Беленька та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
7. Крулехт М. В. Дошкольник и рукотворный мир / М. В. Крулехт. – СПб. : ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2005. – 160 с.
8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Анішук, Л. В. Артемова та ін. / наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. – 2014. – 452 с.
9. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упор.: О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А. М. Богуш ; за заг. ред. Л. В. Батліної. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 200 с.
10. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан ; за заг. ред. О. В. Низьковської. – Тернопіль : Мандрівець, 2017. – 256 с.

Светлана Ивановна Матвиенко,
доцент кафедри дошкільного образования
Нежинского государственного
университета имени Николая Гоголя,
e-mail: masvet9@gmail.com

ВОСПИТАНИЕ ТРУДОЛЮБИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫМ ТРУДОМ

В статье рассмотрены современные подходы к воспитанию у детей старшего дошкольного возраста трудолюбия как личностного качества, которое способно определять жизненную и профессиональную успешность человека в будущем. Раскрыты подходы ученых к сущности понятия «трудолюбие» и рассмотрен его компонентный состав. Указано, что период старшего дошкольного детства является особенно важным для личностного развития ребенка, формирования базиса личностных качеств, к которым относится и трудолюбие. Проанализировано содержание действующих программ дошкольного образования, что дало возможность выяснить, насколько этот вид детского труда сохраняет свой потенциал по воспитанию у старших дошкольников трудолюбия.

Ключевые слова: трудолюбие, дети старшего дошкольного возраста, виды детского труда, художественный труд, занятия художественным трудом.

Svitlana Matvienko,
Associate Professor, Department
of Preschool Education
Nizhyn Mykola Gogol State University,
e-mail: masvet9@gmail.com

UPBRINGING SENIOR PRESCHOOLERS' INDUSTRIOUS HABITS AT ART WORK CLASSES

***The problem.** The article is devoted to the analysis of the problem of formation in senior preschool children such a personal quality as hard work. It can determine a person's life and his professional success in the future. The role of art activity as one of the traditional types of child labour is analyzed.*

***The purpose** of the article is to identify modern approaches to the use of the potential of senior children through artistic work in order to bring up their diligence.*

***Research methods.** The theoretical analysis of literature and simulation of the process of education of children of the senior preschool age of work-life in their indulging in artistic labour was used. It caused the establishment of links between landmarks of the state standard of preschool education and their implementation in integrated programs of education and training of children of preschool age.*

***The main results of the study.** The author points to the potential of artistic work in the formation in senior preschool children such a basic personal quality as diligence. The approaches of scientists to the essence of the concept of «hardworking» are revealed and its component composition is analyzed. It is determined that the period of the senior preschool childhood is especially important for the personal development of the child, the formation of*

a basis of personal qualities, which includes hard work. On the analysis of the content of the state standard and a number of preschool education programs in Ukraine, it was found that today there are different approaches to the inclusion of artistic labour in the organization of labour education of children of the senior preschool age.

Scientific novelty of the research results. The author points out that the modernization of modern approaches to the labour education of preschool children, as reflected in the normative documents of preschool education, does not fully take into account the potential of artistic labour. Due to the unclear definition of the content and tasks of this type of work, as well as the basic conditions for the organization of classes by the artistic work of education, the potential of this type of work is gradually lost in relation to the education of a number of personal qualities among senior preschool children, including hard-working. It is pointed out that artistic work classes with senior preschool children play an important role in their preparation for school and the formation in future first-graders such important qualities as: diligence, accuracy, perseverance, endurance, hard work, etc. Therefore, reducing or levelling the potential of artistic labour while preparing a child to school can negatively affect the formation of the personality of the future student.

Conclusions and specific suggestions of the author. In the opinion of the author, taking into account the situation that has been determined in recent years, with regard to the organization of the employment of children by artistic work, the definition of the content and tasks of this type of work of children is determined. The author points out that one of the ways of solving this problem might be the development of a partial program on artistic work, taking into account contemporary society's demands for the education of a creative, active, hard-working person.

Keywords: industriousness, senior preschool children, types of child labour, artistic labour, classes in artistic labour.

References

1. Cherneczov P. Y. Trudolyuby'e kak socy'al'no-pedagogy'cheskaya problema. Metodology'chesky'e osnovy ego vosp'y'tany'ya / P. Y. Cherneczov // Vestny'k Chelyaby'nskogo uny'versy'teta. Sery'ya 5. Pedagogy'ka. Psy'xology'ya. – 2001. – № 1 (3). – S. 13–31.
2. Yes'kova T. L. Vy'xovannya pracelyubnosti ditej doshkil'nogo viku na zanyattyax z ruchnoyi praci (1917–1941 rr.) : avtoref. dy's. ... kand. ped. nauk : specz. 13.00.01 «Zagal'na pedagogika ta istoriya pedagogiky'» / T. L. Yes'kova ; Lugans'ky'j nacional'ny'j unyversy'tet imeni Tarasa Shevchenka. – Lugans'k, 2010. – 20 s.
3. Byelyen'ka G. V. Zrostannya doshkil'ny'ka v praci / G. V. Byelyen'ka. – K. : Shkil'ny'j Svit, 2010. – 112 s.
4. Matviienko S. I. Xudozhnya praciya ta osnovy' dy'zajnu : navchal'ny'j posibny'k / S. I. Matviienko. – Nizhy'n : Vy'd-vo NDU im. M. Gogolya, 2016. – 201 s.
5. Derzhavny'j Bazovy'j komponent doshkil'noyi osvity' v Ukrayini (nova redakciya) [Elektronny'j resurs]. Rezhy'm dostupu: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. – Data zvernennya: 30.03.2018.
6. Dy'ty'na. Osvitnya programa dlya ditej vid dvox do semy' rokov / nauk. ker. proektu V. O. Ognevyuk ; avt. kol. : G. V. Byelyen'ka ta in. ; nauk. red. G. V. Byelyen'ka, M. A. Mashovecz' ; Min. osv. i nauky' Ukrayiny', Ky'yiv. un-t im. B. Grinchenka. – K. : Ky'yiv. un-t im. B. Grinchenka, 2016. – 304 s.
7. Krulext M. V. Doshkol'ny'k y' rukotvornyj my'r / M. V. Krulext. – SPb. : DETSTVO-PRESS, 2005. – 160 s.
8. Programa rozvy'tku dy'ty'ny' doshkil'nogo viku «Ya u Svitі» (nova redakciya). U 2 ch. / O. P. Aks'onova, A. M. Anishhuk, L. V. Artemova ta in. / nauk. ker. O. L. Kononko. – K. : TOV «MCzFER-Ukrayina», 2014. – Ch. II. Vid tr'ox do shesty' (semy') rokov. – 2014. – 452 s.
9. Svit dy'ty'nstva : kompleksna osvitnya programa dlya doshkil'ny'x navchal'ny'x zakladiv / upor.: O. M. Bajyer, L. V. Batlina, A. M. Bogush ta in.; nauk. kerivny'k akad. A. M. Bogush ; za zag. red. L. V. Batlinoyi. – Ternopil' : Mandrivecz', 2015. – 200 s.
10. Programa rozvy'tku dy'ty'ny' doshkil'nogo viku «Ukrayins'ke doshkillya» / O. I. Bilan ; za zag. red. O. V. Ny'z'kovs'koyi. – Ternopil' : Mandrivecz', 2017. – 256 s.

Отримано редакцією 13.04.2018 р.